

*Ljubo Jurčić**

UDK 338.124.2(497.5)
JEL Classification E65, P51

KAPITALIZAM BEZ KAPITALA

Uvod

Hrvatska ulazi u šestu godinu s negativnim stopama rasta i svim posljedicama takvog gospodarskog kretanja: rast nezaposlenosti, deficita, javnih i privatnih dugova¹. Sve u svemu pad standarda građana i besperspektivnost oporavka privida se kao neko prirodno stanje. Glavni izgovor za takvu situaciju od kreatora ekonomske politike je globalna financijska i gospodarska kriza. Međutim kad se malo detaljnije pogledaju podaci o svjetskoj ekonomiji situacija se na globalnom nivou ne može nazvati kriznom. Stope rasta svjetskog gospodarstva su pozitivne. Nezaposlenost je relativno niska. Svjetski izvoz raste. Lošiji podaci dolaze jedino iz područja javnih financija. Javni dug, kao direktna i indirektna posljedica krize je relativno visok. Međutim, proračunski deficiti, kao jedan od glavnih izvora javnog duga, nakon stabiliziranja gospodarstava, u mnogim se zemljama smanjuju. Javni dugovi su se povećali zbog krize i manje potrošnje i poreznih prihoda, ali i zbog investiranja države u zaustavljanje krize, održavanja domaće proizvodnje i zaposlenosti. Rezultat takve politike je sigurnost posla i plaća i povratak osobne potrošnje i povlačenja države na prijekrizno razdoblje. Takva aktivna i anticiklička politika je većinu zemalja izvukla iz krize. Nažalost, Hrvatska je izgleda uvijek povlačila prociklične poteze.

* Prof. dr. sc. Ljubo Jurčić, Katedra za međunarodnu ekonomiju, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet - Zagreb i predsjednik Hrvatskog društva ekonomista. (E-mail: ljurcic@efzg.hr).

¹ Ovaj rad je dio uvodnog predavanja na tradicionalnom godišnjem savjetovanju Hrvatskog društva ekonomista u Opatiji 2014.

1. Gospodarstvo svijeta

Gospodarstvo svijeta nije homogeno. Ono se sastoji od različitih cjelina koje se opet mogu dijeliti na manje dijelove. Za potrebe ove prezentacije struktura svijeta je preuzeta od međunarodnih ekonomskih organizacija, Svjetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda, Svjetske trgovinske organizacije i slično. Gospodarska kretanja su prikazana kroz kretanje bruto domaćeg proizvoda, stopa nezaposlenosti, izvoza, proračunskog deficita i javnog duga.

1.1. Stope svjetskog gospodarskog rasta

Iako je mišljenje da je opća svjetska gospodarska kriza sveprisutna u današnje vrijeme, podaci daju drugačiju sliku. Ako se gospodarska kriza iskazuje negativnim stopama gospodarskog rasta kroz nekoliko kvartala, godina ili razdoblja, onda ne možemo govoriti o globalnoj, svjetskoj gospodarskoj krizi. Od 1996. do 2005. prosječna godišnja stopa rasta svjetskog gospodarstva bila je 3,9%. Analizirajući svjetsko gospodarstvo u razdoblju 2006. – 2013., kroz stope gospodarskog rasta, možemo zaključiti da se ono razvijalo prosječnom godišnjom stopom od 3,8%. Rast je bio najveći u 2006. godini, a najmanji u 2009. godini. Analiza po grupama zemalja pokazuje da su razvijene zemlje i zemlje u tranziciji ili zemlje koje su nedavno ušle u proces stvaranja tržišne ekonomije, doživjele pad gospodarske aktivnosti u 2009. godini, da bi već 2010. većina od njih imale pozitivne stope rasta.

Ove, 2014. godine, ukupna svjetska proizvodnja mjerena bruto domaćim proizvodom (BDP) po većini procjena, porasti će oko 3,3% u odnosu na prošlu godinu. Prema World Economic Outlook (IMF October 2014, tablica A1 Summary of World Output), ukupno svjetsko gospodarstvo proteklih godina, koje razdoblje nazivamo najvećom krizom nakon tridesetih godina prošlog stoljeća, ni jedne godine nije imalo negativan gospodarski rast. U godini najdublje posljednje krize, 2009., stopa svjetskog gospodarskog rasta nije bila negativna nego nula, tj. svjetska proizvodnja je bila na nivou prethodne (2008. godine) koja je pak bila veća za 3,9% u odnosu na 2007. Nakon „krizne“ 2009. godine, u 2010. svjetska proizvodnja porasla je za 5,4%, odnosno, prosječna godišnja stopa rasta svjetskog gospodarstva od 2010. do 2013. bila je nešto veća od 4,1%.

Tablica 1.

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD SVIJETA

	Prosjek	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	Projekcije		
	1996.-2005.									2014.	2015.	2019.
<u>Svijet</u>	3.9	5.6	5.7	3.0	0.0	5.4	4.1	3.4	3.3	3.3	3.8	4.0
<u>Razvijene zemlje</u>	2.8	3.1	2.8	0.1	-3.4	3.1	1.7	1.2	1.4	1.8	2.3	2.3
SAD	3.4	2.7	1.8	-0.3	-2.8	2.5	1.6	2.3	2.2	2.2	3.1	2.6
Europa	2.1	3.3	3.0	0.4	-4.5	1.9	1.6	-0.7	-0.4	0.8	1.3	1.6
Japan	1.0	1.7	2.2	-1.0	-5.5	4.7	-0.5	1.5	1.5	0.9	0.8	1.0
Ostale razvijene zemlje	3.6	3.9	4.2	1.1	-2.2	4.6	2.7	1.6	2.1	2.9	2.9	2.9
<u>Zemlje u razvoju</u>	5.2	8.2	8.6	5.8	3.1	7.5	6.2	5.1	4.7	4.4	5.0	5.2
Zemlje Commonwealtha	4.2	8.9	9.0	5.4	-6.2	5.0	4.8	3.4	2.2	0.8	1.6	3.0
Azija	6.9	10.1	11.2	7.1	7.5	9.5	7.7	6.7	6.6	6.5	6.6	6.3
Europa	4.0	6.4	5.3	3.2	-3.6	4.7	5.5	1.4	2.8	2.7	2.9	3.4
Latinska Amerika	2.9	5.7	5.8	3.9	-1.3	6.0	4.5	2.9	2.7	1.3	2.2	3.3
Bliski Istok, Sjeverna Afrika, Afganistan i Pakistan	4.9	6.7	5.8	5.2	2.3	5.3	4.4	4.8	2.5	2.7	3.9	4.6
Bliski Istok i Sjeverna Afrika	5.0	6.8	5.8	5.3	2.4	5.5	4.5	4.8	2.3	2.6	3.8	4.5
Sub-Saharska Afrika	5.4	7.0	7.9	6.3	4.1	6.9	5.1	4.4	5.1	5.1	5.8	5
<u>Europska Unija</u>	2.5	3.6	3.4	0.7	-4.4	2.0	1.8	-0.3	0.2	1.4	1.8	2

Izvor: IMF, World Economic Outlook, Oct. 2014.

Dakle, prema tim pokazateljima, tehnički, ne može se govoriti o svjetskoj ekonomskoj krizi. Međutim, analiza rasta prema grupama zemalja pokazuje da je grupa razvijenih zemalja na čelu s SAD u 2009. imala kriznu godinu i pad gospodarskih aktivnosti prosječno za 3,4%. Tad je japansko gospodarstvo palo najviše, za 5,5%. Zemlje u razvoju i zemlje s tržištima u nastajanju (Emerging Market and Developing Economies) imale su u 2009. godini prosječan rast od 3,1% kojem je najviše doprinio rast azijskih zemalja na čelu s Kinom, čiji je pro-

sječni rast bio 7,5%. Latinska Amerika i Karibi imali su pad od 1,3%, a Srednji istok i Subsaharske zemlje imale su rast od 2,3%, odnosno 2,4%. Zemlje članice euro zone (17 zemalja) u 2009. imale su manju ekonomsku aktivnost za 4,5% a Europska unija u cjelini (27 zemalja) za 4,4% u odnosu na 2008. godinu. Europske zemlje u razvoju i tranziciji, u koje spada i Hrvatska također su ostvarile pad od 3,6% u 2009. godini.

Predviđanje za 2014. kako je prije navedeno, je rast oko 3,3% s povećanjem u 2015. na 3,8% i u 2019. godini na 4,0%.

1.2. Europske zemlje u razvoju i tranziciji

Godišnja prosječna stopa gospodarskog rasta europskih tržišta u nastajanju i zemalja u razvoju od 1996. do 2005. godine bila je 4% s rastom od 6,4% u 2006. i usporenim rastom u 2007. (5,3%) i očitom stagnacijom u 2008. godini, kad se rast smanjio na 3,2%. Kriza u 2009. proizvela je pad BDP od 3,6%. Najveći pad te godine zabilježila je Lithuania od 14,8%, Hrvatska 6,9% Mađarska 6,8% i Rumunjska 6,6%. Unatoč krizi u razvijenom svijetu, te godine su neke od ovih zemalja ostvarili pozitivne stope rasta: Kosovo 3,6%, Albanija 3,4% i Poljska 1,6%. To su ujedno zemlje iz ove grupe koje niti jedne godine, u promatranom razdoblju, nisu imale negativne stope rasta. U razdoblju od 2006. do 2013. ostale promatrane zemlje imale su jednu ili dvije godine s negativnom stopom gospodarskog rasta, a jedino je Hrvatska imala svih pet godina negativne stope gospodarskog rasta. Procjene za 2014., i 2015., do 2019. za ovu grupu zemalja su pozitivne: 2,7%, 2,9% i 3,4%. Procjenjuje se da će sve zemlje osim Hrvatske i Srbije u 2014., (-0,8%), (-0,5%) imati rast.

Tablica 2.

BDP EUROPSKIH ZEMALJA U TRANZICIJI I RAZVOJU

	Prosjek	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	Projekcije		
	1996.-2005.									2014.	2015.	2016.
Europske zemlje u razvoju	4.0	6.4	5.3	3.2	-3.6	4.7	5.5	1.4	2.8	2.7	2.9	3.4
Albanija	5.7	5.4	5.9	7.5	3.4	3.5	2.3	1.1	0.4	2.1	3.3	4.7
BiH	...	5.7	6.0	5.6	-2.7	0.8	1.0	-1.2	2.1	0.7	3.5	3.0
Bugarska	2.4	6.5	6.4	6.2	-5.5	0.4	1.8	0.6	0.9	1.4	2.0	3.0
Hrvatska	3.9	4.9	5.1	2.1	-6.9	-2.3	-0.2	-2.2	-0.9	-0.8	0.5	2.0
Mađarska	3.6	3.9	0.1	6.9	-6.8	1.1	1.6	-1.7	1.1	2.8	2.3	1.8
Kosovo	...	3.4	8.3	4.5	3.6	3.3	4.4	2.8	3.4	2.7	3.3	4.0
Latvija	6.2	7.8	9.8	2.9	-14.8	1.6	6.0	3.7	3.3	3.0	3.3	3.7
Makedonija	2.3	5.0	6.1	5.0	-0.9	2.9	2.8	-0.4	2.9	3.4	3.6	4.0
Crna Gora	...	8.6	10.7	6.9	-5.7	2.5	3.2	-2.5	3.5	2.3	3.4	3.0
Poljska	4.2	6.2	6.8	5.1	1.6	3.9	4.5	2.0	1.6	3.2	3.3	3.6
Rumunjska	2.2	7.9	6.3	7.3	-6.6	-1.1	2.3	0.6	3.5	2.4	2.5	3.5
Srbija	...	3.6	5.4	3.8	-3.5	1.0	1.6	-1.5	2.5	-0.5	1.0	3.0
Turska	4.3	6.9	4.7	0.7	-4.8	9.2	8.8	2.1	4.0	3.0	3.0	3.5

Izvor: IMF, World Economic Outlook, Oct. 2014.

1.3. Svjetski izvoz

Pored kretanja stope gospodarskog rasta, drugi pokazatelj svjetske krize je kretanje međunarodne trgovine. Prosječni svjetski izvoz roba i usluga od 1996. do 2005. iznosio je 8.368 milijardi dolara godišnje. Od 2006. godine, kad je iznosio 14.703 milijardi dolara narastao je na 23.114 milijarde dolara u 2013., s procjenom da će 2014. iznositi 23.968 milijardi dolara. Svjetska ekonomska kriza ili stagnacija osjetila se 2009. i 2010. godine kada je svjetski izvoz bio manji od izvoza u 2008. godini, ali već 2011. bio je veći nego 2008. godine. Kriza se očitovala u smanjenju cijena izvoznih roba i usluga. Pad domaće potražnje koji se počeo osjećati 2008. godine nastojao se nadoknaditi povećanjem izvoza. Jedna od mjera u uvjetima pada svjetske potražnje bilo je i smanjenje cijena izvoznih roba. Razlog za to je bilo nastojanje da se ostvare osnovni ciljevi ekonomske i ukupne politike: održavanje domaće proizvodnje i zaposlenosti. Cijena prosječne jedinice izvezeno robe u 2009. godini pala je za 6,4% u odnosu na prethodnu godinu s čime se pokušala postići cjenovna konkurentnost, kako bi se u uvjetima pada inozemne

potražnje uz manje cijene održao izvoz i sačuvala domaća proizvodnja za izvoz. Budući da je stagnacija bila globalna, a kriza najdublja u najrazvijenijim zemljama s najvećom potrošnjom, smanjivanjem cijena nije se mogao sačuvati nivo izvoza, tako da je on pao oko 20% u 2009. u odnosu na 2008. godinu.

Tablica 3.

SVJETSKI IZVOZ U MILIJARDAMA \$

	Prosjeci		2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	Projekcije	
	1996.- 2005.	2006.- 2015.									2014.	2015.
Robe i usluge	8.368	20.259	14.703	17.177	19.654	15.737	18.736	22.178	22.446	23.114	23.928	24.948
Robe	6.728	16.312	11.848	13.741	15.827	12.348	15.026	18.035	18.222	18.671	19.299	20.107
Prosječna cijena nafte	1.7	-0.6	20.5	10.7	36.4	-36.3	27.9	31.6	1.0	-0.9	-1.3	-3.3
Cijena barela nafte	26.82	88.85	64.27	71.13	97.04	61.78	79.03	104.01	105.01	104.07	102.76	99.36
Izvozna vrijednost proizvodnje	-0.3	-0.6	2.4	5.4	6.3	-6.4	2.3	6.0	0.4	-1.1	-0.2	-0.5

Izvor: IMF, World Economic Outlook, Oct. 2014.

1.4. Svjetska nezaposlenost

Prosječna stopa nezaposlenosti na svjetskom nivou prije izbijanja financijske i gospodarske krize 2007. godine bila je 5,5%. U godini najdublje krize svjetska nezaposlenost je porasla preko 6%, da bi se nakon te godine stabilizirala na nivou oko 6%. Australija i Japan od razvijenih zemalja su cijelo vrijeme ostali ispod 6%, Kanada je neznatno prešla 7%, Amerika se održala ispod 10%, a Europska unija je prešla 10% nezaposlenih. Rijetko je koja grupa zemalja u krizi prešla značajno 10 % nezaposlenosti. Razvijene zemlje u svojoj politici najveće napore ulažu za očuvanje domaće proizvodnje i smanjenje nezaposlenosti. U tome su najveća pomoć dostignuća ekonomske znanosti koja su nastala iz iskustva stotina prethodnih kriza. Danas se kod razvijenih zemalja i onih koje imaju pametne strategije razvoja ne može govoriti o izrazitom problemu nezaposlenosti. U Japanu je danas nezaposlenost ispod 5%, u ostalim azijskim zemljama oko 6%, a u Americi ispod 6%. To su stope koje su blizu stanju pune zaposlenosti. Teoretski se obično puna zaposlenost smatra kad je nezaposlenost oko 4%, što se smatra frikciona nezapo-

slenost. Nezaposlenost u Rusiji i zemljama oko Rusije kreće se oko 7%. Prosječna stopa nezaposlenosti u Južnoj Americi je oko 7%. Kod ovih podataka treba imati u vidu da metodologija obračuna nezaposlenosti u svim zemljama nije ista.

Tablica 4.

NEZAPOSLENOST U SVIJETU

Zemlja/regija	2007.	2012.	2013.	2014.*	2015.*	2016.*
Svijet	5.5	6.0	6.0	6.1	6.1	6.1
G20	5.1	5.7	5.8	5.8	5.8	5.8
G20 – razvijene zemlje	5.7	8.4	8.4	8.4	8.3	8.1
G20 – zemlje u razvoju	4.9	4.9	5.0	5.1	5.1	5.1
Razvijene zemlje	5.8	8.6	8.6	8.6	8.4	8.2
Australija	4.4	5.2	5.6	5.7	5.7	5.8
Kanada	6.0	7.2	7.1	7.0	7.0	6.9
Japan	3.9	4.3	4.1	4.0	4.0	4.0
SAD	4.7	8.2	7.5	7.2	6.8	6.6
Europska Unija	7.2	10.5	11.0	11.1	11.1	10.9
Francuska	8.0	9.9	10.5	10.9	10.8	10.7
Njemačka	8.6	5.4	5.3	5.3	5.4	5.4
Italija	6.1	10.7	12.2	12.6	12.7	12.0
UK	5.4	8.0	7.5	7.3	7.2	7.1
Središnja i JI Europa	8.2	8.0	8.2	8.3	8.2	8.2
Rusija	6.0	5.5	5.8	5.8	5.8	5.8
Turska	10.3	9.2	9.9	10.0	9.7	9.5
Bliski istok	10.2	10.9	10.9	11.0	10.9	10.8
Sjeverna Afrika	11.1	12.1	12.2	12.2	12.1	12.1
Sub-saharska Afrika	7.5	7.6	7.6	7.6	7.5	7.5
Južna Afrika	22.3	25.0	25.3	25.2	25.1	25.1
Latinska Amerika	6.5	6.6	6.5	6.5	6.5	6.5
Argentina	8.5	7.2	7.4	7.4	7.4	7.3
Brazil	8.1	6.9	6.6	6.6	6.5	6.5
Meksiko	3.4	4.9	4.9	4.9	4.8	4.7
Istočna Azija	3.8	4.4	4.7	4.7	4.8	4.9
Južna Koreja	3.2	3.2	3.3	3.3	3.3	3.4
JI Azija i Pacifik	5.5	4.1	4.3	4.3	4.3	4.3
Indonezija	9.1	6.1	6.0	6.0	6.0	6.0
Južna Azija	4.1	3.9	4.0	4.0	4.1	4.1

Izvor: ILO, Trends Econometric Models, Oct. 2013.

Uspoređujući stope nezaposlenosti među različitim dijelovima svijeta, Europska unija ima najveću stopu nezaposlenosti, što uz najniže stope gospodarskog rasta ukazuje da je Europska unija suočena s velikim problemima u kreiranju ekonomske politike i daljnjeg ekonomskog razvoja. Iako je prosječna nezaposlenost u Europskoj uniji posljednjih godina oko 11% postoje zemlje koje prednjače u stopi nezaposlenih. Na prvom mjesto od začelja je Grčka s većom stopom od 27%, slijedi je Španjolska sa stopom većom od 26%, Hrvatska sa stopom većom od 17% i Portugal s većom od 16%. Austrija i Njemačka imaju najmanje stope, 4,9% i 5,3%. Ogromne razlike u stopama nezaposlenih i velike razlike u stopama i nivoima BDP među europskim zemljama ukazuju na neefikasnost dosadašnjih zajedničkih EU ekonomskih politika i potrebu za izgradnjom novih, kojima će se efikasnije smanjivati razlike među zemljama članicama ali na većem nivou dohotka i na nižim stopama nezaposlenosti.

Tablica 5.

NEZAPOSLENOST U EUROPI

	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
EU - 28	9,1	9,3	9,0	8,2	7,2	7,0	9,0	9,6	9,6	10,4	10,8
Europa (Ne EU)	9,0	9,2	9,1	8,4	7,5	7,6	9,5	10,1	10,1	11,3	12,0
Belgija	8,2	8,4	8,5	8,3	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2	7,6	8,4
Bugarska	13,7	12,1	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,3	11,3	12,3	13,0
Češka	7,8	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0	7,0
Danska	5,4	5,5	4,8	3,9	3,8	3,5	6,0	7,5	7,6	7,5	7,0
Njemačka	9,8	10,9	11,3	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5	5,3
Estonija	10,3	10,1	8,0	5,9	4,6	5,5	13,5	16,7	12,3	10,0	8,6
Irska	4,6	4,5	4,4	4,5	4,7	6,4	12,0	13,9	14,7	14,7	13,1
Grčka	9,7	10,5	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	24,3	27,3
Španjolska	11,5	11,0	9,2	8,5	8,2	11,3	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1
Francuska	8,6	8,9	8,9	8,9	8,0	7,5	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3
Hrvatska	14,1	13,8	12,8	11,4	9,6	8,4	9,1	11,8	13,5	15,9	17,2
Italija	8,4	8,0	7,7	6,8	6,1	6,7	7,8	8,4	8,4	10,7	12,2
Cipar	4,1	4,6	5,3	4,2	3,9	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9	15,9
Latvija	11,6	11,7	10,0	7,0	6,1	7,7	17,5	19,5	16,2	15,0	11,9
Litva	12,6	11,6	8,5	5,8	4,3	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8
Luksemburg	3,8	5,0	4,6	4,6	4,2	4,9	5,1	4,6	4,8	5,1	5,8
Mađarska	5,8	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9	10,2
Malta	7,7	7,2	6,9	6,5	6,5	6,0	6,9	6,9	6,5	6,4	6,5

Nastavak tablice 5.

	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Nizozemska	4,2	5,1	5,3	4,4	3,6	3,1	3,7	4,3	4,4	5,3	6,7
Austrija	4,3	4,9	5,2	4,8	4,4	3,8	4,8	4,4	4,2	4,3	4,9
Poljska	15,8	19,1	17,9	13,9	9,6	7,1	8,1	9,7	9,7	10,1	10,3
Portugal	7,1	7,5	8,6	8,6	8,9	8,5	10,6	12,0	12,9	15,9	16,5
Rumunjska	6,8	8,0	7,2	7,3	6,4	5,8	6,9	7,3	7,4	7,0	7,3
Slovenija	6,7	6,3	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9	10,1
Slovačka	17,7	18,4	16,4	13,5	11,2	9,6	12,1	14,5	13,7	14,0	14,2
Finska	9,0	8,8	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7	8,2
Švedska	6,6	7,4	7,7	7,1	6,1	6,2	8,3	8,6	7,8	8,0	8,0
UK	5,0	4,7	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6	7,8	8,0	7,9	7,5
Turska	9,2	8,7	8,8	9,7	12,5	10,7	8,8	8,1	8,7
Norveška	4,2	4,3	4,5	3,4	2,5	2,5	3,2	3,6	3,3	3,2	3,5

Izvor: Eurostat

1.5. Proračunski deficit i javni dug

Prvi, opće vidljivi pokazatelji ekonomske krize su manja potrošnja stanovništva i sukladno s time manji prihodi države od poreza na potrošnju. Budući da je potrošnja države planirana na predkriznim prihodima a realizira se u smanjenim, kriznim prihodima, povećava se deficit državnog proračuna. Deficit se financira zaduženjem države. Ukoliko se deficit ne plati suficitom iz naredne godine nastaje javni dug. Budući da u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata skoro sve zemlje svijeta nastoje potaći domaću gospodarsku aktivnost i povećanjem javne potrošnje iznad prihoda na taj način stvaraju deficit državnog proračuna. Suma prethodnih deficita uvećanih za kamatu i umanjenih za otplate je javni dug države.

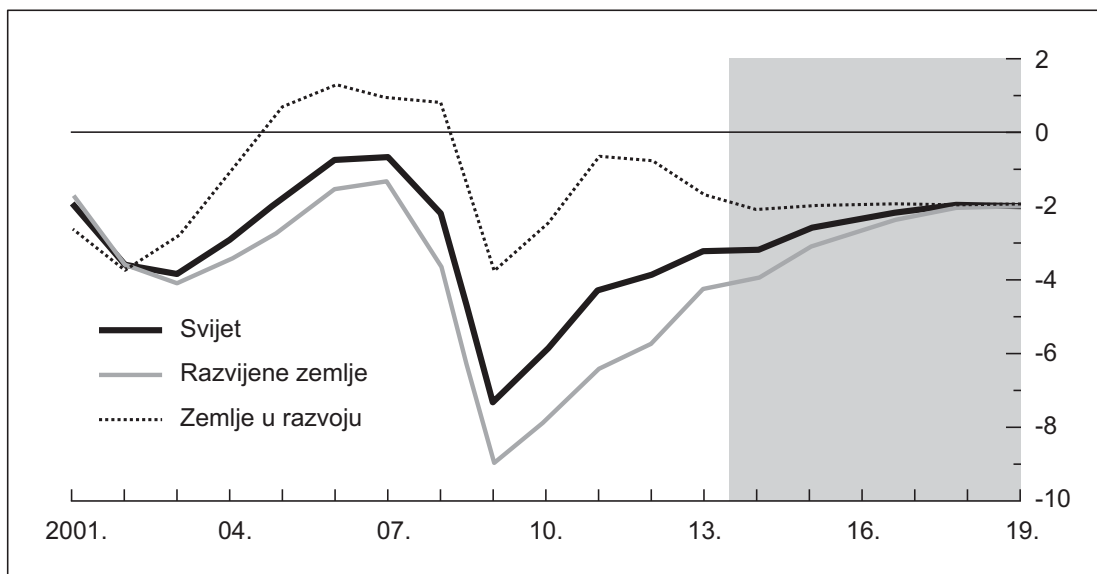
Prosječni proračunski deficit svjetske ekonomije do 2008. godine bio je oko 2%. Ekonomska kriza je povećala taj deficit na skoro 8%. Naravno sve zemlje svijeta nisu bile u tom prosjeku. Zemlje koje su imale veći pad gospodarske aktivnosti, a to su razvijene zemlje, imale su veći deficit, a zemlje s manjim padom gospodarske aktivnosti imale su i manji deficit. Rast deficita kod razvijenih zemalja može se podijeliti u dva dijela. Jedan dio je nastao „direktno“ kao posljedica ekonomske krize smanjenjem potrošnje stanovništva i manjih poreznih prihoda, a drugi dio deficita nastao je zbog povećane potrošnje države kao „investicija“ u zaustavljanje krize. Naime, manja potrošnja stanovništva utjecala je na smanjenje proizvodnje i povećanje nezaposlenosti. Povećanje nezaposlenosti i povećana neizvjesnost dodatno je smanjila potrošnju i time ubrzala i produbila krizu. Kad su to vlade shvatile, one su povećanom državnim potrošnjom nadoknadile pad osobne

potrošnje kako bi sačuvala domaću proizvodnju i zaposlenost. Sačuvana domaća proizvodnja i zaposlenost smanjila je neizvjesnost kod stanovništva i vratila je osobnu potrošnju. Povećanjem osobne potrošnje, država „povlači“ svoju, u prvoj fazi krize, povećanu potrošnju. Povećavaju se prihodi proračuna a državni rashodi se smanjuju i smanjuje se deficit.

Zemlje koje nisu imale politiku (deficitarnog) investiranja u zaustavljanje krize sporije su izlazile iz krize. Na slici se vidi da se proračunski deficiti nakon 2010. godine ponovo smanjuju prema predkriznim stopama od 2%.

Grafikon 1.

PRORAČUNSKI DEFICIT

Zbog rasta proračunskih deficita porasli su i javni dugovi. Javni dug svih zemalja svijeta 2008. godine iznosio je prosječno 64,9% da bi u 2009., narastao na 74,9 i u 2012. bio oko 80%. Razvijene zemlje imaju veći prosječni javni dug. On se 2008. godine kretao oko 80% da bi do 2012. narastao na 108%. U zemljama Europske monetarne unije je rastao od 70% (2008.) do 95,2% (2013.). Japan koji je zbog azijske krize iz druge polovice devedesetih prošlog stoljeća već imao 2008. javni dug od 191% (2008.), do 2013. narastao je na 243,2%. Američki je od 2008. do 2013. narastao s 72,8% na 104,5%.

Tablica 6.

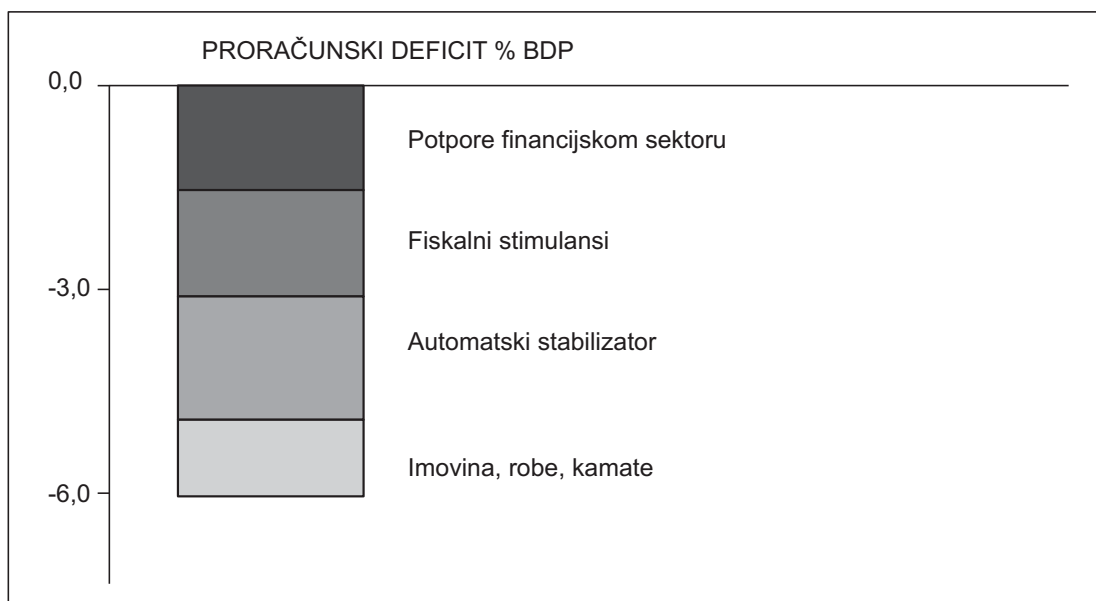
JAVNI DUG (%BDP-A)

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	Projekcije	
							2014.	2015.
Svijet	64.9	74.9	78.6	79.0	80.6	78.6	78.2	77.5
Razvijene zemlje	80.0	93.5	100.1	104.0	108.3	107.1	107.1	106.9
SAD	72.8	86.1	94.8	99.0	102.4	104.5	105.7	105.7
Europa	70.3	80.1	85.7	88.1	92.8	95.2	95.6	94.5
Francuska	68.2	79.2	82.4	85.8	90.2	93.9	95.8	96.1
Njemačka	66.8	74.5	82.5	80.0	81.0	78.1	74.6	70.8
Grčka	112.9	129.7	148.3	170.3	157.2	173.8	174.7	171.3
Irska	44.2	64.4	91.2	104.1	117.4	122.8	123.7	122.7
Italija	106.1	116.4	119.3	120.7	127.0	132.5	134.5	133.1
Portugal	71.7	83.7	94.0	108.2	124.1	128.8	126.7	124.8
Španjolska	40.2	54.0	61.7	70.5	85.9	93.9	98.8	102.0
Japan	191.8	210.2	216.0	229.8	237.3	243.2	243.5	245.1
UK	51.9	67.1	78.5	84.3	88.6	90.1	91.5	92.7
Kanada	71.3	81.3	83.1	83.5	88.1	89.1	87.4	86.6

Izvor: Fiscal monitor 2014

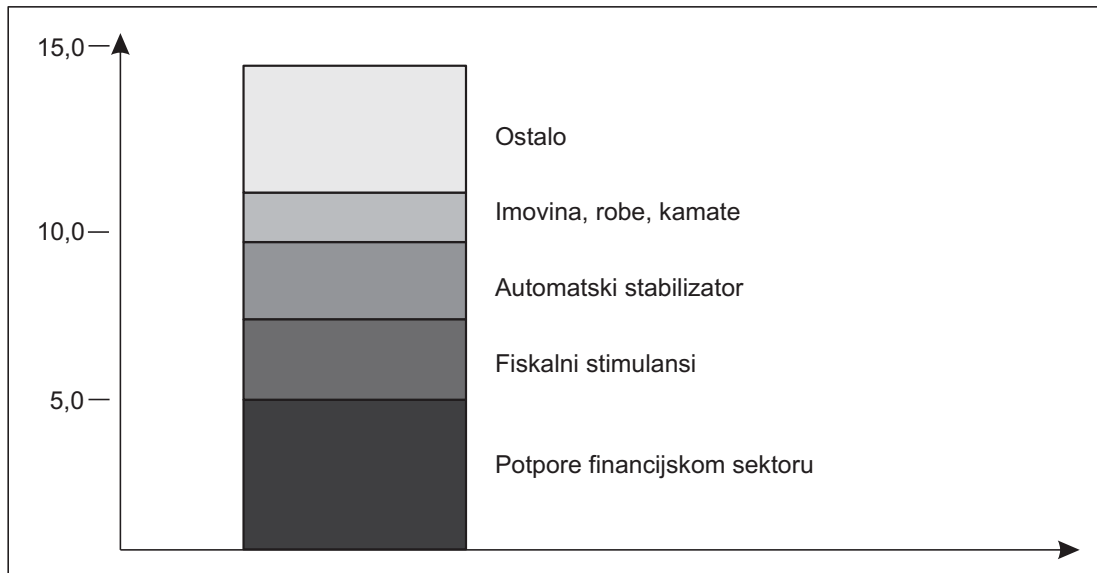
Slika 1.

IZVORI DEFICITA 20 NAJRAZVIJENIJH ZEMALJA

Slika 2.

IZVORI POVEĆANJA JAVNOG DUGA 20 NAJRAZVIJENIJIH ZEMALJA

Kako pokazuju slika 1. i slika 2. ovo povećanje proračunskih deficita i javnih dugova bilo je direktna posljedica ekonomske krize i indirektna posljedica ekonomske politike koja je „javnim investiranjem“ zaustavljala krizu i pokušala ostvariti gospodarski rast i smanjiti nezaposlenost kao temeljne ciljeve ekonomske politike. Osnovni moto je bio: sada treba preživjeti (proizvodnja i zaposlenost) a kasnije ćemo sanirati posljedice. Povijest potvrđuje da je puno lakše sanirati visoke javne dugove uz očuvanu domaću proizvodnju i zaposlenost nego sanirati manje dugove uz uništenu proizvodnju i visoku nezaposlenost. Svaka politika koja dovodi do smanjenja zaposlenosti i proizvodnje gura zemlju u ekonomsku, socijalnu i političku katastrofu.

Pokazatelji s početka ukazuju na brzi oporavak proizvodnje, zaposlenosti i izvoza koji u narednim razdobljima dovode do smanjenja deficita držanog proračuna, koji uz pametnu politiku dovodi do stabiliziranja i smanjenja javnog duga.

2. Hrvatska

Hrvatska ima vlastitu krizu. Čista je slučajnost da je kriza u Hrvatskoj počela kad i svjetska kriza. Hrvatske institucije, poduzeća, banke i fondovi nisu ulagali u američke vrijednosnice i zbog krize izgubile svoja ulaganja. Hrvatska je pro-

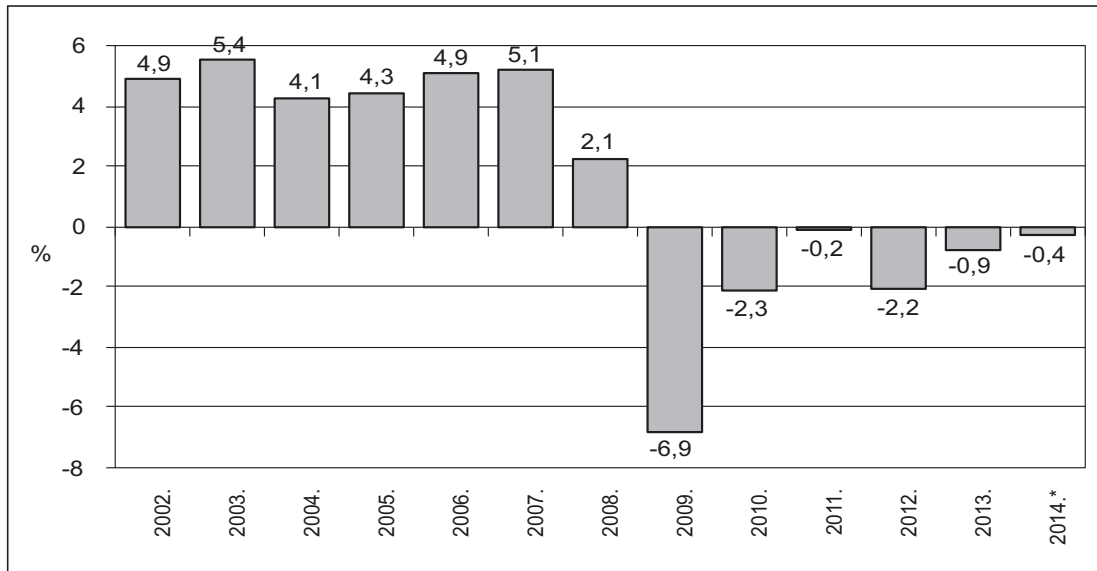
vodeći „atipični“ model gospodarenja došla u krizu. Taj model potiče potrošnju, zaduživanje i uvoz. Budući da je hrvatski i privatni i javni sektor došao do granica zaduživanja nastala je kriza. Granica zaduživanja nije fiksno ili apsolutno određena. Ona se određuje u odnosu na bruto domaći proizvod ili nacionalni dohodak. Budući da je potrošnja i zaduženje puno brže raslo nego domaća proizvodnja i nacionalni dohodak došlo se do točke kada je dugove bilo sve teže vraćati, a proizvodnja i dohodak su počeli padati. Hrvatska je vlastitom politikom gurnuta u padajuću spiralu gospodarskih kretanja. Nešto slično „začaranom krugu siromaštva“, iako za to nema niti jedan objektivni razlog. Hrvatskoj ne nedostaje resursa, odnosno materijala za proizvodnju. Ne nedostaje joj niti energije niti radne snage. Ne nedostaje joj niti znanja o proizvodnji roba i usluga. Ne nedostaje joj niti tržišta za plasman. Hrvatska nije doživjela nikakvu veću prirodnu katastrofu. Hrvatskoj jedino nedostaje sposobna vlada koja bi napravila organizaciju države, politike, procedure i infrastrukturu kako bi omogućili poduzetnicima da optimalno i efikasno organiziraju upotrebu raspoloživih resursa u proizvodnji konkurentnih roba i usluga.

2.1. Kretanje bruto domaćeg proizvoda

Hrvatska je jedina zemlja u Europi koja od 2009. godine ima negativne stope gospodarskog rasta, odnosno, ukupna proizvodnja u Hrvatskoj se iz godine u godinu smanjuje. Svi pokušaji Vlada za zaustavljanje recesije i krize bili su neuspješni. Budući da je većina razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji doživjela pad gospodarske aktivnosti u 2009. godini, ali je većina njih već u 2010. ili najdalje u 2011. godine ponovo ostvarile pozitivne stope rasta, a Hrvatska niti jednu godinu, očito je da kreatori ekonomske politike nisu našli pravo rješenje za Hrvatsku krizu. Uporno su Vlade tumačile da je naša kriza posljedica svjetske krize i da ćemo izići iz krize kada i svijet počne izlaziti. Međutim, svijet je izišao a mi nismo. Određeni broj ekonomista, među kojima i autor ovog rada, je tumačio da je najvećim dijelom (preko 90%) hrvatska kriza posljedica ekonomske politike koja se s malim razlikama provodi u Hrvatskoj od 1994. godine. Ukazivano je na opasnost primijenjenog, „atipičnog“ gospodarskog modela koji potiče: potrošnju, uvoz, zaduživanje i upozoravano je na potrebu hitne transformacije na „tipični“ model koji potiče proizvodnju, zapošljavanje, izvoz i investicije u proizvodnom sektoru. Vladajuća politika za to nije imala sluha.

Grafikon 2.

STOPE RASTA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA HRVATSKE

* Podaci se odnose na prvo tromjesečje. Napomena: Podaci nakon 2012. godine su privremeni.

Više informacija dostupno je na www.dzs.hr

Izvor: DZS, HNB

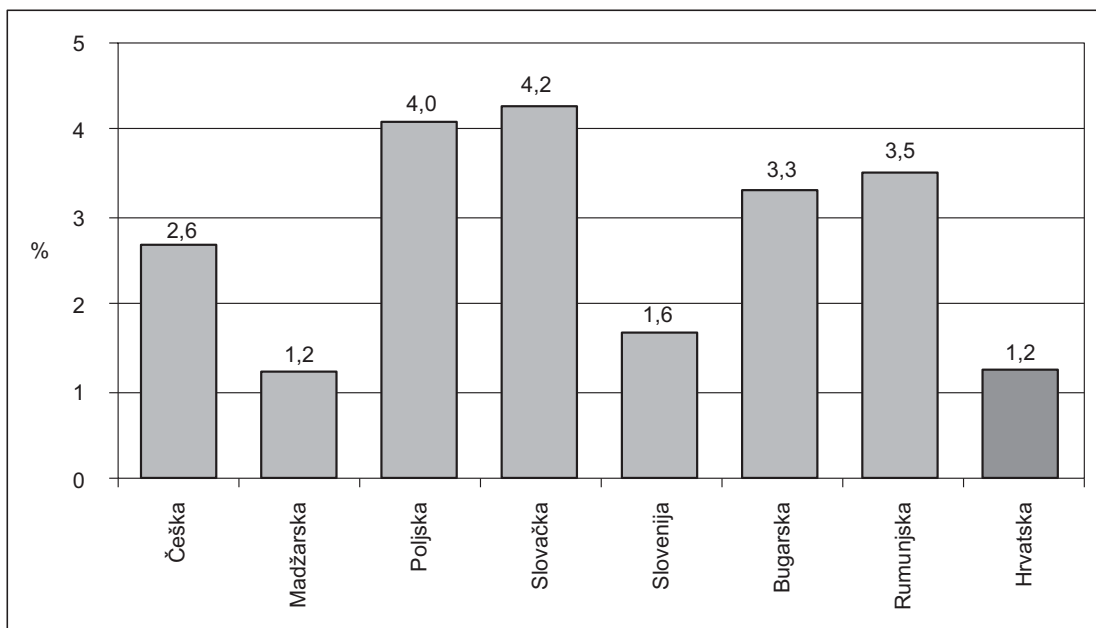
Pored toga, posljednjih desetak godina, neprestano je ukazivano na zamjenu ciljeva i instrumenata. Hrvatska politika uporno promovira nizak proračunski deficit, politiku rezanja, stabilan tečaj i cijene kao ciljeve ekonomske politike iako su to instrumenti koji pomažu u ostvarivanju ekonomskih ciljeva: povećanje domaće proizvodnje, zapošljavanje, izvoza i investicija. Uz takvu politiku nije se ni mogao očekivati drugačiji rezultat.

Usporedni prikaz prosječnih godišnjih stopa gospodarskog rasta usporedivih zemalja od 2003- 2013. pokazuje da je Hrvatska uz Mađarsku imala najmanju prosječnu godišnju stopu rasta s tim da će Mađarska ove godine ostvariti rast a Hrvatska ne.

Utjecaj krize na pojedine zemlje može se dobro prikazati ako se kao baza uzme „čista“ godina, bez elemenata krize. Ovdje je uzeta 2005. godina, za koju se može reći da je dovoljno daleko ali ne predaleko od krizne 2009. godine. Tablica prikazuje gospodarsku aktivnost nekoliko zemalja u 2012. u odnosu na 2005. godinu.

Grafikon 3.

PROSJEK GODIŠNJIH STOPA REALNOG RASTA BDP 2003-2013.

Izvori: Eurostat; DZS, HNB.

Tablica 7.

RAST BDP 2012. U ODNOSU NA 2005. (2005=100)

Zemlja	2012.	Zemlja	2012.
Poljska	134	Austrija	110
Slovačka	132	Irska	104
Turska	130	Španjolska	104
Crna Gora	127	Hrvatska	100
Makedonija	122	Mađarska	99
Bugarska	116	Portugal	98
Češka	116	Italija	97
Švicarska	115	Grčka	87
Srbija	110	Finska	107
Njemačka	110	Cipar	110
Slovenija	107	Irska	105
SAD	105	Švedska	113
Japan	103	V. Britanija	105

Izvor: Eurostat

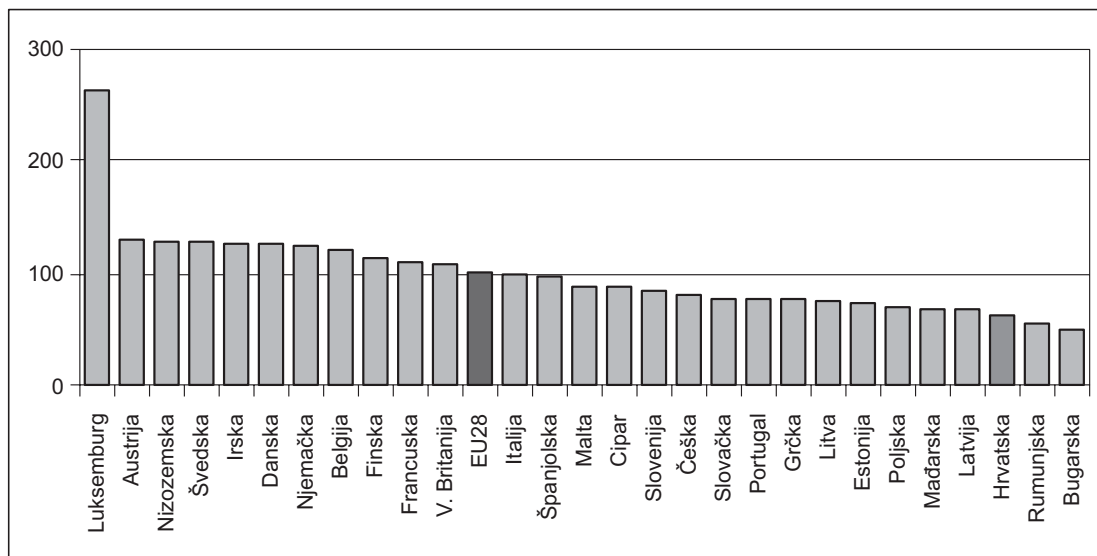
Hrvatska je 2012. bila na nivou 2005. s tim da je nastavila padati i u 2013. i u 2014. godini.

Zemlje koje su lošije od Hrvatske su Mađarska, Portugal, Italija i Grčka.

Hrvatska je na trećem mjestu otraga u usporedbi sa svim članicama EU, prema BDP po stanovniku prema paritetu kupovne moći. Na nižem nivou su samo Rumunjska i Bugarska.

Grafikon 4.

BDP PO STANOVNIKU I KUPOVNOJ MOĆI 2013. EU-27= 100

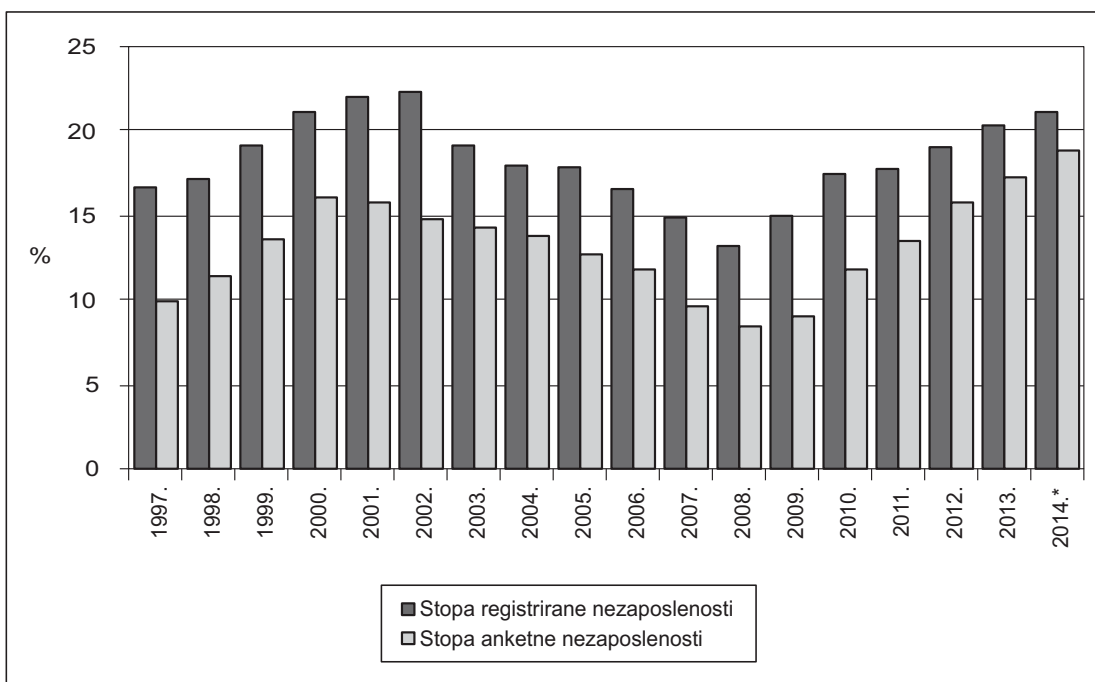
2.2. Nezaposlenost

Od 2002. godine nezaposlenost se u Hrvatskoj smanjivala do 2008. godine. U prvoj godini ovog razdoblja bila je preko 20% da bi do kraja ovog razdoblja pala ispod 15%. U 2009. nezaposlenost je bila 15%, kad je počela rasti da bi do početka 2014. godine opet prešla 20%. Danas Hrvatska ima među zemljama Europske unije jednu od najviših stopa nezaposlenosti. Jedino Španjolska i Grčka imaju veću nezaposlenost. Nezaposlenost mlađih od 25 godina je također zabrinjavajuća i pokazuje duboke probleme u kojima se nalazi hrvatsko gospodarstvo. S jedne strane to je dio slike porasta nezaposlenosti, ali to je isto tako pokazatelj neotvaranja novih radnih mjesta, što ukazuje na velike probleme s kojima se suočava funkcioniranje hrvatskog gospodarstva. Nova radna mjesta obično traže svježije obrazovanu i mlađu radnu snagu. Kriza s kojom se Hrvatska suočila gotovo je potpuno zau-

stavila kreiranje novih radnih mjesta. To se vidi po porastu postotka nezaposlenih ispod 25 godina. Dok je taj postotak bio 2008. godine 21,9%, u 2013. narastao je na visokih 49,7%. Podaci o nezaposlenosti, uz podatke o kretanju bruto domaćeg proizvoda daju osnovnu sliku o kretanju nacionalnog gospodarstva.

Grafikon 5.

NEZAPOSLENOST U HRVATSKOJ

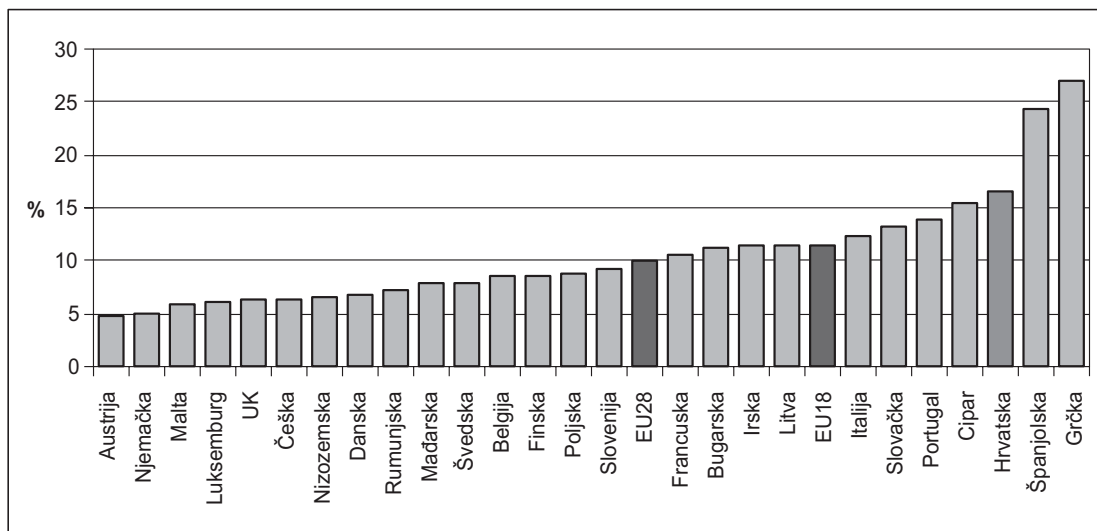
Anketa o radnoj snazi se od početka 2007. godine objavljuje u tromjesečnoj dinamici. Stopa anketne nezaposlenosti odnosi se na osobe stare 15 i više godina.

* Administrativna stopa nezaposlenosti – razdoblje siječanj – lipanj 2014.; stopa anketne nezaposlenosti – prvo tromjesečje 2014.

Izvor: DZS, HNB.

Grafikon 6.

STOPA ANKETNE NEZAPOSLENOSTI U KOLOVOZU 2014.,
SEZONSKI PRILAGOĐENA

Izvor: Eurostat, obrada HGK

Tablica 8.

NEZAPOSLENOST MLADIH OD 25 GODINA.

Zemlja	2008.	2013.	Trend
Bugarska	11,9	28,4	↑
Češka Republika	9,9	18,9	↑
Mađarska	19,9	27,2	↑
Rumunjska	18,6	23,6	↑
Slovačka	19,3	33,7	↑
Slovenija	10,4	21,6	↑
Litva	13,3	21,9	↑
Latvija	13,6	23,2	↑
Poljska	17,2	27,3	↑
HRVATSKA	21,9	49,7	↑
Španjolska	24,5	55,5	↑
Italija	21,3	40,0	↑
Grčka	22,1	58,3	↑
Francuska	19,0	24,8	↑
Nizozemska	6,3	11,0	↑
Austrija	8,0	9,2	↑
Njemačka	10,6	7,9	↓
Irska	13,3	26,8	↑
EU 28	15,8	23,4	↑

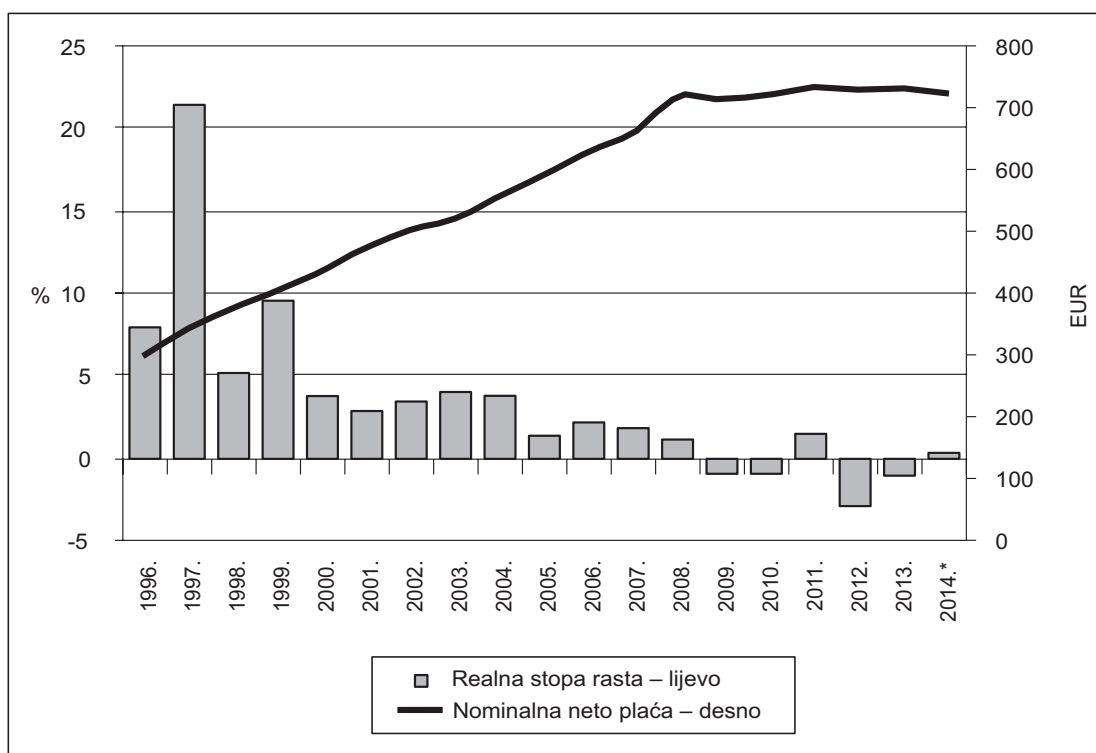
Izvor: Eurostat; obrada HGK

2.3. Plaće

Plaće su nominalno i realno rasle u Hrvatskoj do 2008. godine. Nakon te godine nominalnog rasta gotovo da nije bilo, tako da osim 2011. nije bilo realnog rasta nego pada plaća.

Grafikon 7.

NOMINALNA PLAĆA I REALNE STOPE RASTA U HRVATSKOJ

* Podaci se odnose na siječanj – lipanj 2014.

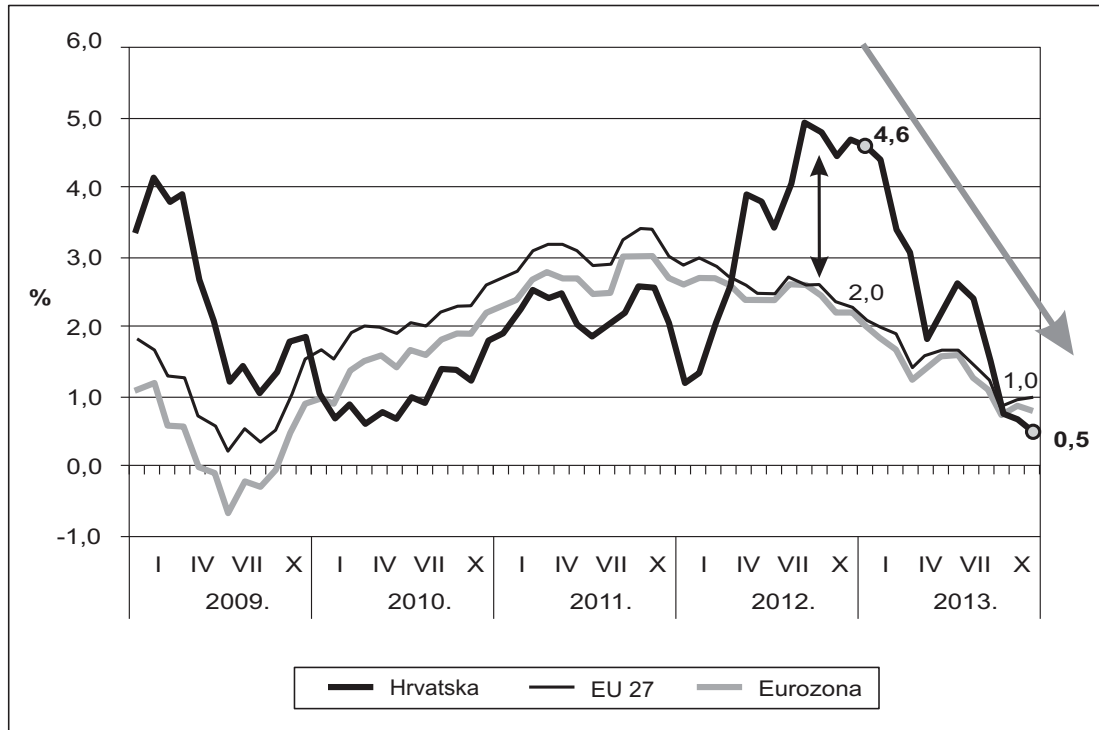
Izvori: DZS; HNB

2.4. Inflacija

Povećanje PDV i cijene energenata podigli su opći nivo cijena u Hrvatskoj na 4,6% u 2012., dvostruko više od europskog prosjeka. Budući da nominalne plaće nisu rasle, to je proizvelo pad realnog dohotka hrvatskih građana i pad potrošnje, što se dalje negativno prenijelo i na proizvodnju i zaposlenost.

Grafikon 8.

INFLACIJA U HRVATSKOJ I EU

Izvor: Eurostat; obrada HGK

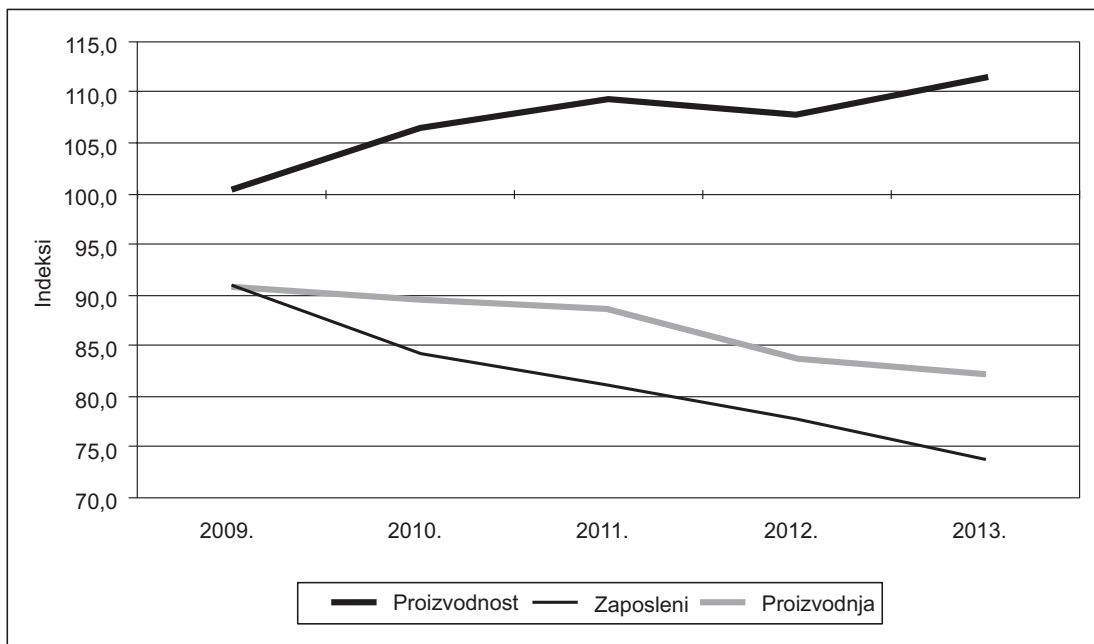
2.5. Industrijska proizvodnja

Industrijska proizvodnja i zaposlenost u industriji se smanjuju do 2013. godine. Isto je u građevinskom sektoru. Proizvodnost u industriji raste više kao posljedica otpuštanja radnika i iste proizvodnje ali s manjim brojem radnika. Odnosno broj zaposlenih u postotku brže pada od postotka pada proizvodnje. Stabiliziranje tržišta i povećanje proizvodnje u narednom razdoblju, u nekom obujmu, očito će se moći ostvariti bez povećanja broja radnika. Budući da poslodavci koriste krizu i za faktorsko restrukturiranje na način da suvremenijom tehnologijom zamijene rednike, nije za očekivati da će povećanje rezultirati i povećanjem zaposlenosti. To kreatori ekonomske politike moraju imati na umu pri kreiranju programa gospodarskog oporavka. Zapošljavanje je cilj vlade, odnosno ekonomske politike a ne poslodavaca.

Oporavak građevinskog sektora slijedit će oporavak gospodarstva. Povećanje proizvodnje i zapošljavanja povećava potrebu za proizvodnim kapacitetima, za stambenim i javnim objektima i infrastrukturom. U maloj zemlji kao što je Hrvatska, građevinski sektor ne može biti lokomotiva razvoja, pogotovu u sadašnjoj situaciji koja je dijelom rezultat prevelikog građevinskog investiranja u odnosu na produktivnu imovinu.

Grafikon 9.

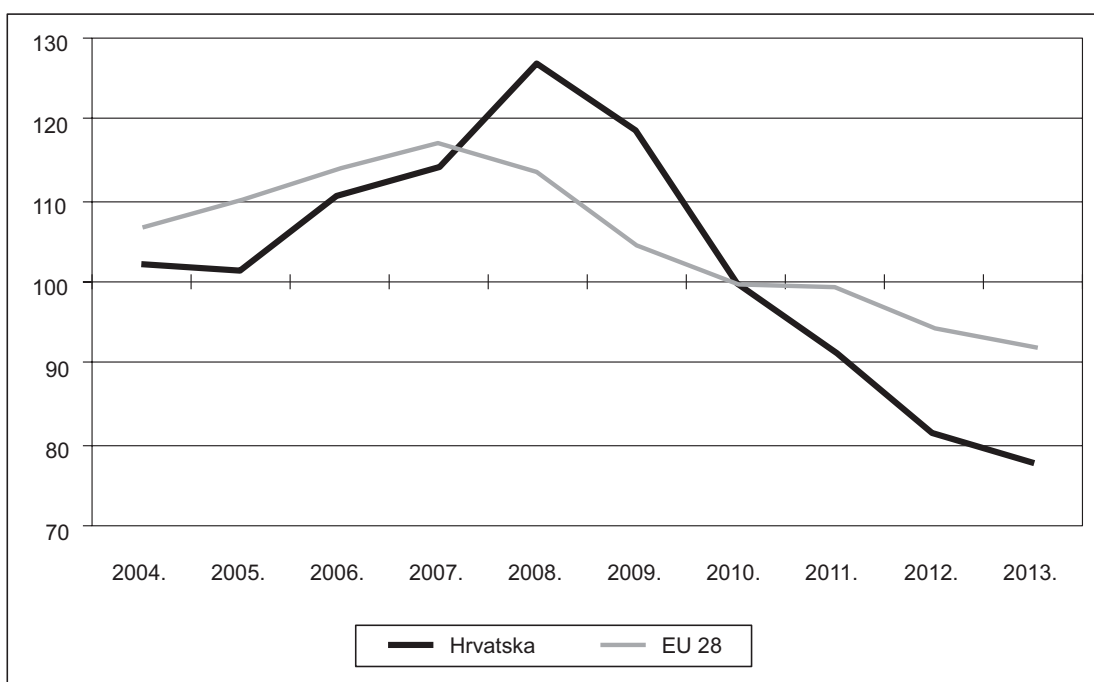
INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA (2008.=100)

Izvor: DZS; obrada HGK

Grafikon 10.

GRAĐEVINSKI RADOVI U HRVATSKOJ I EU

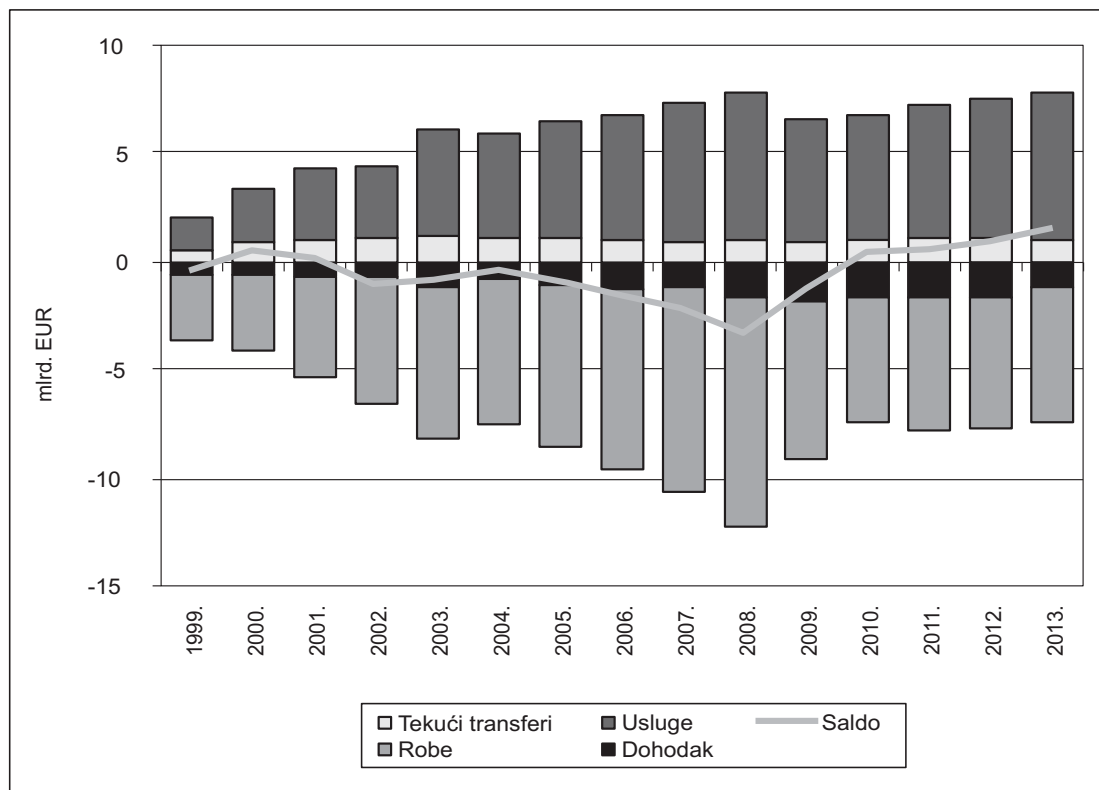
Izvor: Eurostat; obrada HGK

2.6. Ekonomski odnosi s inozemstvom

Proteklih godina kriza je u Hrvatskoj dovela do ravnoteže bilance tekućih transakcija. Saldo roba je u 2008. bio preko 10 milijardi eura negativan što se dijelom kompenziralo sa suficitom u bilanci usluga tako da je saldo tekućih transakcija te godine bio negativan nešto manje od 5 milijardi eura. Prvi znaci krize su pad potrošnje pa i one potrošnje koja dolazi iz uvoza. Uvoz je padao brže od izvoza tako da se negativni saldo tekuće bilance u 2010. značajno smanjio a u 2011., 2012. i 2013. tekuća bilanca je bila u ravnoteži ili sa blagim deficitom ili suficitom. Negativna bilanca dohotka je spriječila da bilanca tekućih transakcija nije već od 2009. u suficitu.

Grafikon 11.

BILANCA TEKUĆIH TRANSAKCIJA HRVATSKE

Izvor: HNB.

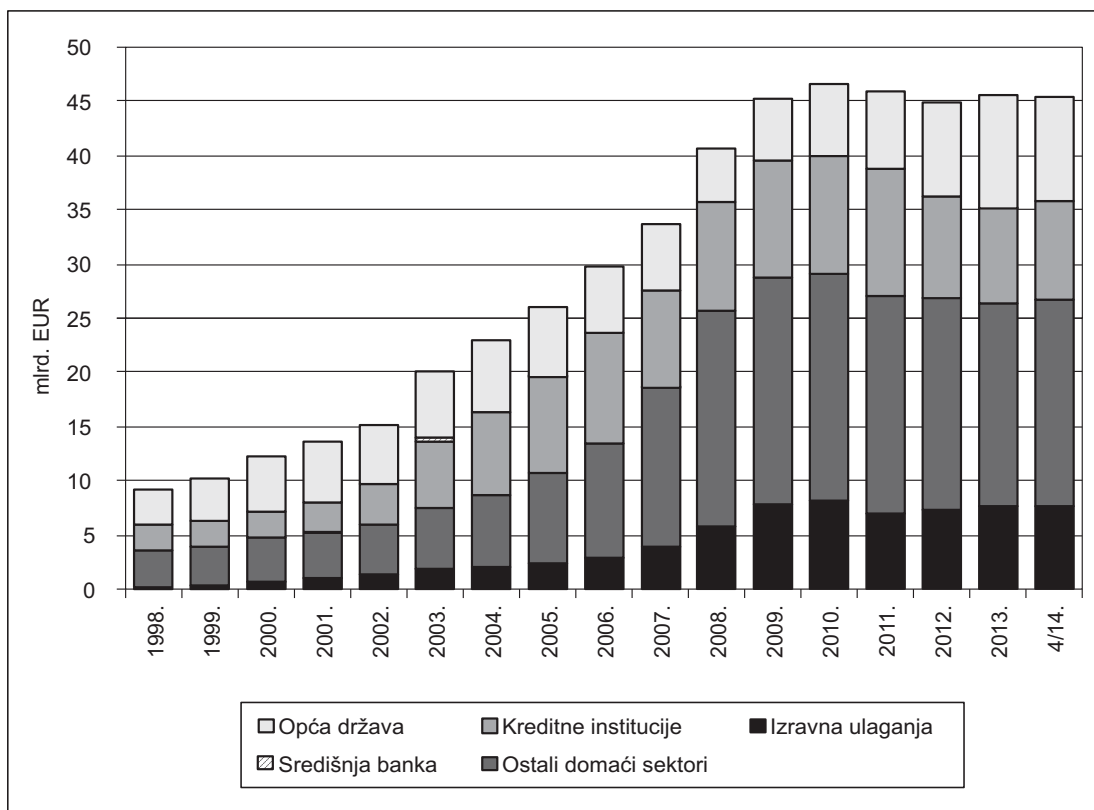
Uravnoteženje bilance tekućih transakcija dovelo je do stabiliziranja vanjskog duga koji se od 2010. ne povećava. Uravnoteženje bilance tekućih transakcija

i stabiliziranje vanjskog duga su pozitivne činjenice. One daju dobru osnovu za kreiranje politike restrukturiranja, rasta i razvoja i općenito, dobra je polazna osnova za novi smjer ekonomske politike. Ta stabilnost u ekonomskim odnosima s inozemstvom, nažalost, nije rezultat drugačije ekonomske politike, nego je rezultat krize, pada potrošnje i standarda hrvatskih građana. Puno bi bolja situacija bila da je to rezultat povećanja domaće proizvodnje i izvoza.

Sljedeća pozitivna činjenica u sadašnjoj situaciji su relativno velike devizne pričuve koje iznose skoro 13 milijardi eura, odnosno pokrivaju oko 8 mjeseci uvoza.

Grafikon 12.

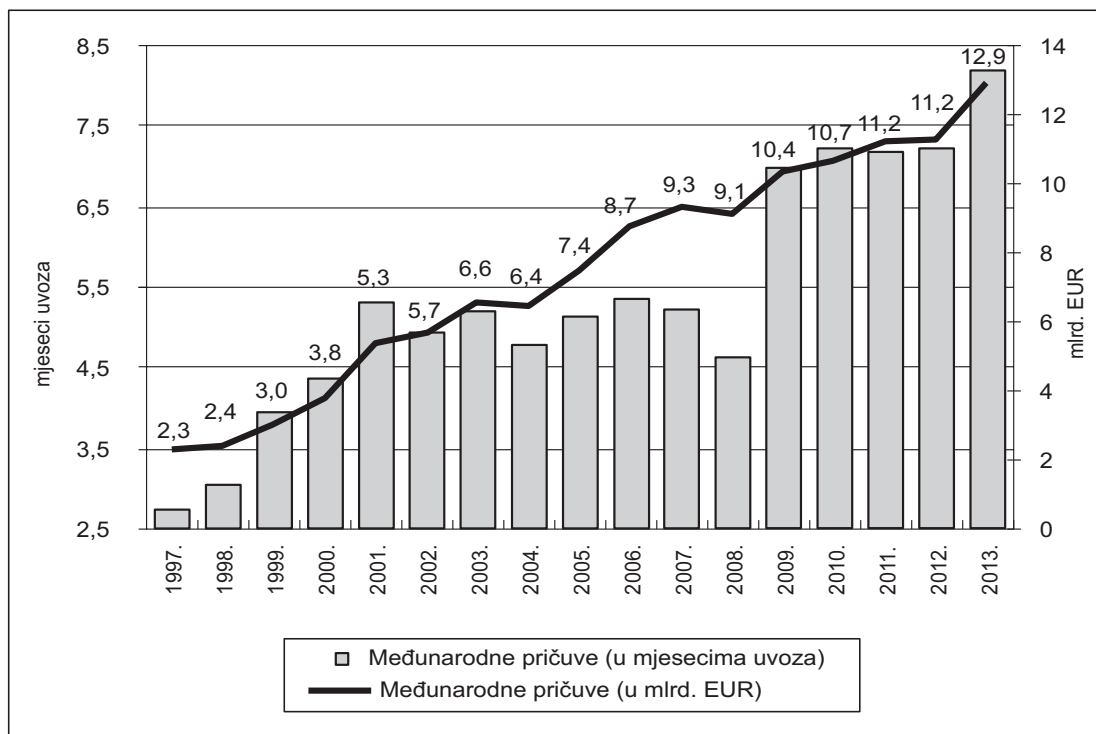
VANJSKI DUG

Izvor: HNB

Grafikon 13.

MEĐUNARODNE PRIČUVE HRVATSKE

Izvor: HNB.

3. Ekonomska politika Hrvatske

Svaka politika ima svoje ciljeve. Ciljevi se izvode iz problema ili nezadovoljstva postojećom situacijom ili nastojanjem da se spriječe budući problemi ili buduće loše situacije za koje se procijeni da mogu nastati.

Hrvatske probleme prema redoslijedu rangiramo na slijedeći način: na prvom mjestu po važnosti je mala zaposlenost, odnosno visoka nezaposlenost. Ako se uz to još zna da Hrvatska među europskim zemljama ima najmanji udio radnog kontingenta u ukupnom stanovništvu, ovaj problem male zaposlenosti dobiva još više na značenju. Drugi problem je mala proizvodnja ukupno, ali i mala proizvodnja u odnosu na proizvodne resurse. Iz prva dva problema nastaju negativni ili loši ostali ekonomski pokazatelji: niska ili negativna stopa rasta bruto domaćeg proizvoda, visoki deficiti države, poduzeća i građana. Javni i vanjski dugovi su rezultat prije navedenih činjenica. Niska konkurentnost hrvatskog gospodarstva ogleda se u malom udjelu izvoza u BDP ali i u ukupnom europskom uvozu.

3.1. Hrvatski proizvodni potencijali

Održivi razvoj ili granice rasta su pojmovi koji se danas sve češće koriste u različitim situacijama i analizama. Pored pojma održivi razvoj, u istim ili sličnim kontekstima koriste se pojmovi, međusobno usko povezani, održivi kapacitet zemlje i ekološki otisak. U mnoštvu definicija održivog razvoja, najčešće se koristi ona Svjetske komisije za okoliš i razvoj (1987.) koja se zove i Brundtland komisija, koja vidi održivi razvoj „... kao proces u kojem su sadašnje generacije u stanju zadovoljiti sve svoje potrebe, ne ugrožavajući zadovoljavanja potreba budućih generacija“. Granice gospodarskog rasta određene su raspoloživošću proizvodnih resursa i tehnologijom proizvodnje.

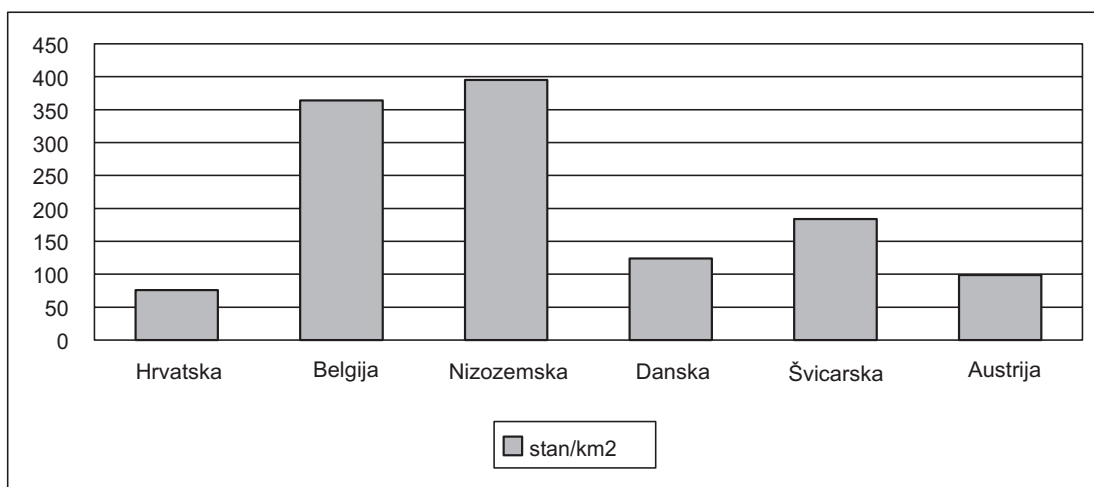
Ekološki otisak je mjera održivosti pojedine osobe, sela, grada, države, regije i planeta, a izračunava se u hektarima koji su potrebni za zadovoljenje svih ljudskih potreba trošenjem resursa i zbrinjavanjem otpada. Hrana, odjeća, stanovanje, uređaji, energija, ..., itd sve dolazi iz zemlje. Za sve je potrebna određena količina resursa koja dolazi iz zemlje ili je vezana uz zemljinu površinu kao što je primjerice sunčeva energija. Isto tako proizvodnjom i trošenjem roba dolazi do otpada koji završava u zemlji. Ekološki otisak je mjera u površini zemlje koja je potrebna za sve što je potrebno čovjeku da živi na nekom nivou standarda. Kada bi danas svi ljudi na zemljinoj kugli (oko 7 milijardi ljudi) živjeli na nivou standarda najrazvijenijih zemalja (oko 1 milijarde) bile bi potrebne tri zemljine kugle. Održivi kapacitet zemlje (Earth carrying capacity) je broj ljudi koji mogu živjeti na zemljinoj kugli a da pri tome ne pogoršavaju uvjete života na zemlji.

Po svim ovim mjerilima Hrvatska je u vrlo dobroj situaciji. Ne ulazeći u detaljnije analize nego samo koristeći opće pokazatelje može se utvrditi da potencijali za hrvatski razvoj nisu ni izbliza iskorišteni i da je Hrvatska daleko od svojih granica rasta. U usporedbi sa zemljama slične veličine vidimo (grafikon 18., 19. I 20.) da Hrvatska ima najmanje stanovnika po kvadratnom kilometru, odnosno da svaki stanovnik Hrvatske ima na raspolaganju više površine nego stanovnici mnogih drugih zemalja. Isto tako, moglo bi se lagano ustvrditi da je hrvatska zemlja, odnosno ukupna površina, puno kvalitetnija i ima kvalitetu strukture kakvu ima samo vrlo mali broj država. Isto tako vidimo da Hrvatska stvara najmanji bruto domaći proizvod po kvadratnom kilometru svoje površine, usprkos kvaliteti površine. Brdovita Austrija stvara skoro četiri puta veću proizvodnju po kvadratnom kilometru svoje površine, iako ima puno lošiju strukturu površine od Hrvatske, ili Nizozemska gdje je taj odnos 19 puta u njenu korist u odnosu na Hrvatsku, iako je značajni dio svog teritorije oduzela od mora. Slični su odnosi i u proizvodnosti po stanovniku.

Svi ovi podaci ukazuju da Hrvatska ima nedvojbeno neiskorištene resurse, da postoji veliki prostor za povećanje produktivnosti i da je vrlo daleko od granica svoga rasta.

Grafikon 14.

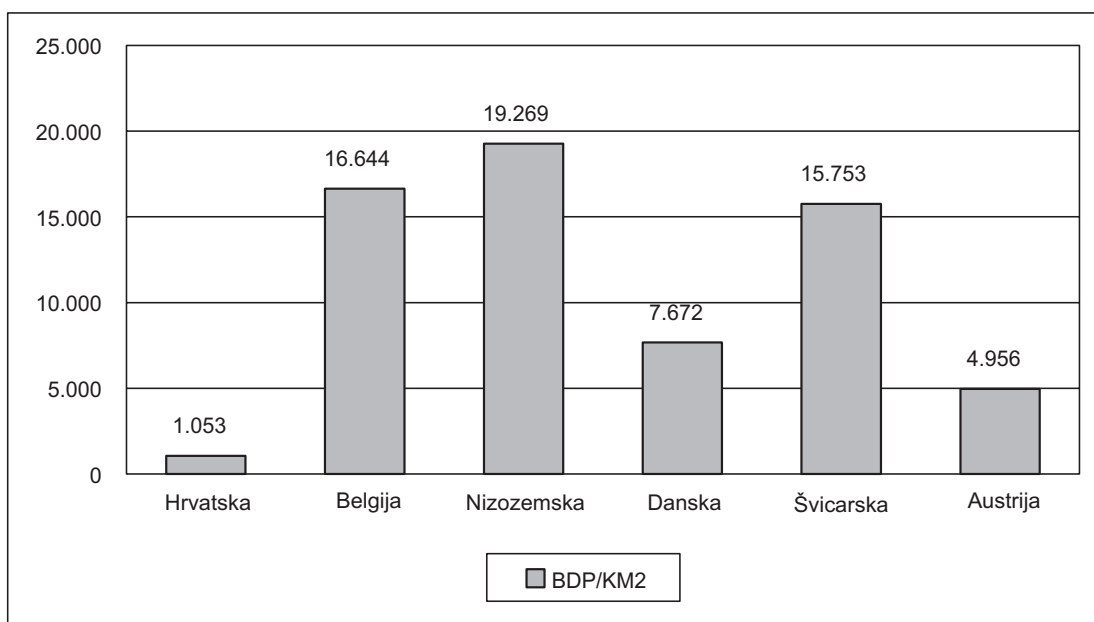
BROJ STANOVNIKA PO KVADRATNOM KILOMETRU

Izvor: Eurostat

Grafikon 15.

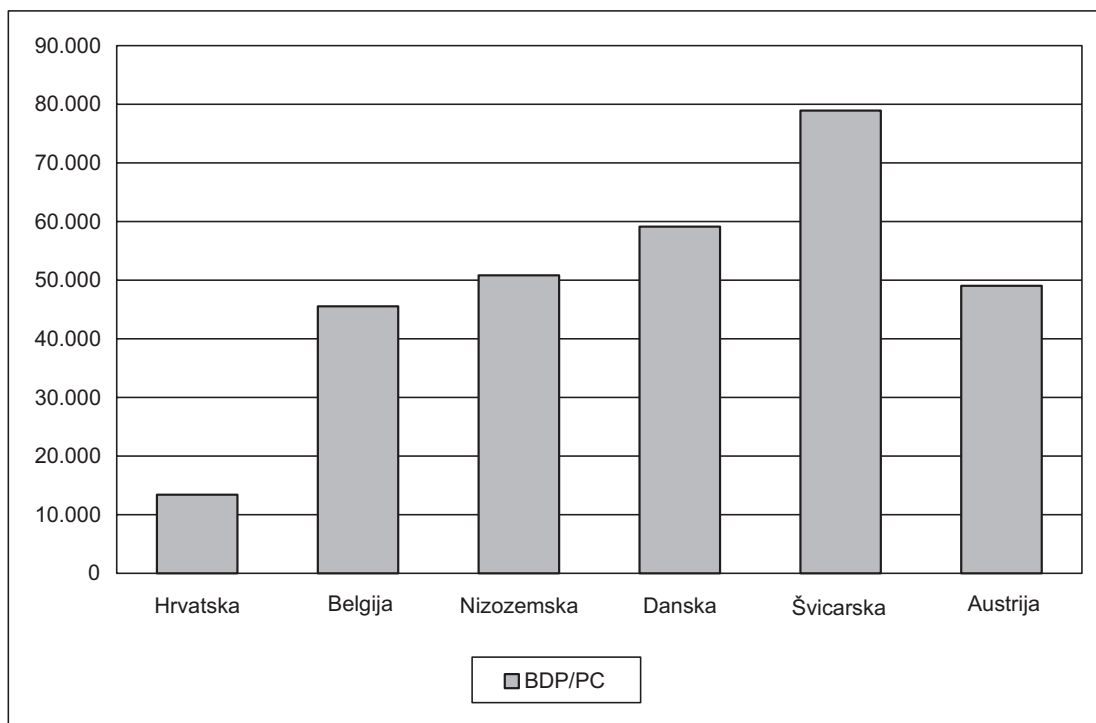
BDP PO KM2

Izvor: Eurostat

Grafikon 16.

BDP PO STANOVNIKU

Izvor: Eurostat

3.2. Struktura ekonomske politike Hrvatske

Sukladno postojećim problemima, procijenjenom razvoju situacije i dugoročnim ciljevima hrvatskog društva i gospodarstva, ekonomsko-političke mjere moraju biti strukturirane prema specifičnosti i ročnosti problema u: kratki rok do jedne godine, u srednji rok do dvije godine i dugi rok do pet odnosno sedam godina (zbog sedmogodišnjeg planiranja u EU).

3.2.1. Kratki rok (Jedna godina)

- Smanjenje proračunskog deficita, zamrzavanje II. mirovinskog stupa i vraćanje 5% u prvi mirovinski stup što rezultira smanjenjem proračunskog deficita za cca 5 milijardi.

- Restrukturiranje javnog duga prebacivanjem zaduženja na domaće tržište u domaćoj valuti (vraćanje kuni funkcije novca)

- Smanjivanje kamata na zaduženje države ispod 3% što rezultira smanjenjem deficita za dodatnih cca 5 milijardi.

- Restrukturiranje javne potrošnje u skladu s Industrijskom (Obrazovnom i tehnološkom), Regionalnom i Socijalnom politikom, tj trošenje proračunskog novca direktno ili indirektno u produktivne svrhe u okviru nacionalnog gospodarstva.

- zaustavljanje pada proizvodnje i zaposlenosti

3.2.2. Srednji rok (dvije godine)

Početak dugoročnog povećanja proizvodnje povećanjem izvoza:

- Političkom diplomacijom povećati izvoz za cca jednu milijardu eura

- Izgradnju javnih objekata od strane stranih izvođača plaćati izvozom domaćih roba i usluga (nevidljivi vezani poslovi)

- Izgradnja lokacijskih uvjeta za tehnološki napredne strane investicije čiji je neto izvoz preko 50%.

- Supstitucija uvoza na profitabilnim osnovama

- Tečajna politika treba biti u službi dizanja izvozne konkurentnosti hrvatske proizvodnje

Povećanje domaće potrošnje:

- Potrošnja na hranu građana u restoranima priznaje se kao trošak

- Trošak noćenja u hotelu priznaje se kao trošak

- Umirovljenici dobiju vaučere u iznosu od 1.000 kuna za jednu godinu za korištenje hotela i slično izvan sezone, od nedjelje do petka.

- Radnici dobivaju bonove za topli obrok koji se poslodavcu priznaje kao trošak, a radniku se ne računa kao prihod i mogu se isključivo koristiti za hranu u za to registriranim restoranima i trgovinama

Cilj ovih mjera je početak dugoročnog rasta zaposlenosti i početak rasta plaća i mirovina.

3.2.3. Dugi rok (pet i više godine)

- početak dugoročnog procesa promjene gospodarske strukture što zahtijeva promjene u obrazovanju i izgradnju infrastrukture za potrebe ciljane strukture gospodarstva.

U roku od pet godina već bi morao biti vidljiv napredak u usvajanju i korištenju suvremenih tehnologija.

Za sve ove mjere Hrvatska ima potrebne resurse. Resursi nisu kapital. Kapital je **sustav transformacije** neupotrebljivih resursa u tržišne proizvode i usluge. Izgradnja tog sustava transformacije je zadatak vlade

Najveći kapital neke zemlje je vlada koja napravi uspješan sustav transformacije vlastitih resursa u konkurentne tržišne proizvode i usluge.

Zaključak

Iako je opće mišljenje da je svijet u krizi i da je hrvatska situacija posljedica svjetske financijske i gospodarske krize, takvo mišljenje nema uporište u podacima. Svijet ostvaruje stope gospodarskog rasta, nezaposlenost je relativno niska, svjetski izvoz raste. Javni dugovi su relativno visoki ali proračunski deficiti su se počeli smanjivati pa se može očekivati da se i na području javnih financija u narednom razdoblju situacija počne poboljšavati.

Nažalost situacija u Hrvatskoj ne ide u tom smjeru. Deficiti se teško ili nikako ne smanjuju. Javni dug će i dalje rasti. Veličina javnog duga još nije zabrinjavajuća ali je zabrinjavajući njegov trend. Rješenje proračunskog deficita i javnog duga ne nalazi se dominantno u području javnih financija, nego u području proizvodnoga gospodarstva. Kratkoročno se restrukturiranjem javnih financija mogu stabilizirati i deficit i javni dug. Međutim samo politikom povećanja domaće proizvodnje, zapošljavanja i izvoza može se dugoročno stabilizirati i deficit i javni dug i povećavati standard vlastitih građana. Nažalost takve politike za sada, nema na vidiku.

Imajući u vidu raspoloživost proizvodnih resursa, obrazovanost i iskustvo hrvatskih ljudi, izgrađenost infrastrukture, uz pametnu, stručno postavljenu gospodarsku politiku, Hrvatska za dvije godine može postati najbrže rastuća zemlja u Europi.

LITERATURA:

- Armingeon, K., Beyeler, M., eds. (2004), *The OECD and European Welfare States*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Baletić, Z., (2009.): “Krizna i antikrizna politika”, u: *Krizna i okviri ekonomske politike*, Zbornik radova, Razred za društvene znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti Hrvatske i Hrvatski institut za financije i računovodstvo, Zagreb, srpanj 2009.
- Bogomolov, O., (2010): “Pouka globalne krize”, *Ekonomski pregled* br. 5-6.
- Castles.F.G., et al., Ed, (2010), *The Oxford Handbook of the Welfare State*, Oxford University Press.
- Gligorov, V., (2007.) „Transition, Integration and Development in Southeast Europe“, *Ekonomski pregled* (58), 5-6: 259-304.
- Huber, E., Stephens. J.D., (2000), *Development and Crisis of the Welfare State*, The University of Chicago Press.
- Jurčić, Lj., (2005.) „Ekonomski razvitak, investicije, fiksni kapital i ekonomija i politika tranzicija“, *Ekonomski pregled*, br. 5-6.
- Jurčić, Lj., (2010.) „Financijska kriza i fiskalna politika“, *Ekonomski pregled*, br. 5-6.
- Jurčić, Lj.,(2010.) „Hrvatska–atipičan model gospodarenja“, *Ekonomski pregled*, br. 12.
- Jurčić, Lj., (2011.) „Država blagostanja“ MadeIn, ožujak, 2011.
- Jurčić, Lj., Teodorović, I., (2011.), „ Global Crisis, Recovery and the Changing World“, *Ekonomski pregled*, br. 5-6.
- Jurčić, Lj., (2011.) “The European Union and the SEE Countries”, u: *South-East Europe and the European Union- looking Ahead*, Hrvatsko društvo ekonomista.
- Jurčić, Lj., Vojnić, D., (2011) „ Latentna kriza kapitalizma“, u: Zbornik radova, *Ekonomska politika Hrvatske u 2012. godini*, Hrvatsko društvo ekonomista.
- Kremer, M., (2007), *How Welfare States Care: Culture, Gender and Parenting in Europe*, Amsterdam University Press
- Kolodko, Grzegorz (1998) „Economic Neoliberalism Became Almost Irrelevant“. Transition, Washington. World Bank
- Mesarić, M., (2010). “Kruži li bauk socijalizma ponovo Europom i svijetom? (Je li socijalizam poželjna i realna alternativa neoliberalnom socijalizmu?” *Ekonomski pregled* br. 5-6.

- Mesarić, M., (2008.) *XXI Stoljeće. Doba sudbonosnih promjena*, Zagreb.
- Polin, R. (2009), "Tools for a New Economy: proposals for a financial regulatory system", *Boston Review*, January/February
- Skidelsky, R., (2011), *Keynes - Povratak velikana*, Algoritam, Zagreb
- Vojnić, D., (2010.) "Križa suvremenog kapitalizma (s posebnim osvrtom na krizu realnoga socijalizma i samoupravnoga socijalizma)" *Ekonomski pregled*, (61), 5-6.
- Vojnić, D., (2004.) „Tržište: prokletstvo ili spasenje“, *Ekonomski pregled*, (55), 9-10
- HGK (2014), *Gospodarska kretanja 10/2014*.
- HNB (2014), *Standardni prezentacijski format (PPT), 4. tromjesečje 2014*.
- World Bank (2010), *Global Economic Prospects: Crisis, Finance and Growth*
- IMF (2009), *Initial Lessons of the Crisis*,
- IMF (2014), *World Economic Outlook: Legacies, Clouds, Uncertainties*. Washington (Octobre)